

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Ministers van Staat: onbekend en bemind; van podium naar de coulissen?

Govaers, E.J.

Citation

Govaers, E. J. (2024, April 17). *Ministers van Staat: onbekend en bemind; van podium naar de coulissen?*. Uitgeverij Verloren, Hilversum. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3736392>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3736392>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Slotbeschouwing

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk komen de waarnemingen die zijn gedaan over de Minister van Staat en de uitkomsten van het onderzoek samen. In het eerste hoofdstuk is de *probleemstelling* van het onderzoek als volgt geformuleerd:

Welke *ontwikkeling* heeft het ministerschap van Staat doorgemaakt, welke *betekenis* heeft de Minister van Staat gehad in juridische en politieke zin en *wat* kan worden gezegd over het huidige ministerschap van Staat, zowel in Nederland als in diverse andere landen?

Hierna worden de vragen uit de probleemstelling beantwoord en uitgewerkt, waarbij de beantwoording van de (deel)vragen in de tekst is verwerkt. Meer specifiek gaan de paragrafen 6.2, 6.3 en 6.5 over het huidige ministerschap van Staat, 6.4 gaat over de ontwikkeling en de juridische en staatkundige betekenis van het ministerschap van Staat en 6.6 gaat over de rechtsvergelijking. In de laatste paragraaf 6.8 worden nog enkele opvallende uitkomsten van de verkregen data besproken.

6.2 Minister van Staat, enig in zijn soort

Bij het horen van de aanspreektitel van *minister* ontstaan allerlei beelden, gedachten en verwachtingen. Iemand die wordt opgehaald en weer wordt thuisgebracht in een dienstauto, die op weg is naar een van de ministeries in Den Haag en die met regelmaat in het parlement verschijnt om zich te verdedigen voor het gevoerde beleid of om Kamervragen te beantwoorden. Voor de Minister van Staat geldt dat allemaal niet. Hij zit niet in het kabinet, hoeft geen eed af te leggen, heeft geen auto met chauffeur, heeft geen bevoegdheden en hoeft ook geen verantwoording aan de Kamer af te leggen. Hij heeft een gevorderde leeftijd, is 'uitgewerkt' en staat als Minister van Staat op geen enkele loonlijst. De Minister van Staat is dan ook redelijk uniek. Staatsrechtelijk is geen sprake van een ambt¹ dat hij uitoefent en ook is het onjuist om te spreken van

1 Voermans duidt ambten aan als overheidsinstituties die we via het recht instellen, inrichten en taken en bevoegdheden geven, zie Voermans 2023, p. 323-324. Dit alles is *niet* van toepassing op de Minister van Staat.

een functie die wordt uitgeoefend.² De titel minister kan dan ook verwarrend zijn. Een schijnnaam.³ De Minister van Staat is een minister die geen minister is.⁴

Bij het duiden van wat de Minister van Staat dan wél is, wordt het misschien nog vager. Het ministerschap van Staat is een *hoedanigheid* of *kwaliteit* die aan iemand wordt toegekend. Het gaat in belangrijke mate om een symbolische en ceremoniële rol die de Minister van Staat vervult. Toch straalt de benaming Minister van Staat stevigheid en gezag uit en heeft het status. De benoeming tot Minister van Staat geldt ‘voor het leven’.

6.3 Eretitel, of tóch meer dan dat?

Als gezegd is het ministerschap van Staat geen ‘echt’ ministerschap. Het is een eretitel waaraan geen verdere bevoegdheden, rechten of verplichtingen verbonden zijn.

In het eerste hoofdstuk is signaleerd dat voor het verkrijgen van deze eretitel geen advertentie in de krant verschijnt, er ook geen sollicitatieprocedure wordt opgesteld en ook een profielschets ontbreekt. Er is ook geen rol voor de Staten-Generaal weggelegd. Dit terwijl het ministerschap van Staat toch een begrip is binnen onze staatkundige verhoudingen, dat met een zekere aantrekkingskracht is omgeven. In het eerste hoofdstuk is de *hypothese* opgeworpen dat het ministerschap van Staat dan toch meer moet inhouden dan uitsluitend en alleen een eretitel.

Wanneer in de bekende zoekmachine Google wordt gezocht op ‘ereteken’ verschijnt diverse keren de term ‘onderscheiding’, in combinatie met medailles die bestaan om de onderscheiding ook naar buiten te tonen. Zoals in het vierde hoofdstuk is vermeld krijgt de Minister van Staat niets opgespeld. Hij wordt bij koninklijk besluit benoemd en verkrijgt de hoedanigheid van Minister van Staat die verder uiterlijk niet zichtbaar is. De ontvanger bezit de eretitel Minister van Staat. Uit de bestudering van literatuur voor dit onderzoek en uit de interviews komt zonder meer het beeld naar voren dat er inderdaad sprake is van een eretitel. Het is een gunst.⁵ Ook wordt wel gesproken over een ‘ultieme erkenning’ en een ‘hooggeschat blijk van waardering’,⁶ bedoeld voor

2 De Grondwet maakt in artikel 44 een onderscheid tussen de minister met (eerste lid) en zonder portefeuille (tweede lid). De eerste staat aan het hoofd van een ministerie, de tweede is niet belast met de leiding van een ministerie. Kortweg wordt ook wel gesproken over een minister ‘van’ en een minister ‘voor’. De Minister van Staat behoort hier niet toe en valt buiten het bestek van artikel 44. Bovend'Eert benadrukt overigens in dit kader dat de minister zonder portefeuille wel een volwaardig minister is, Bovend'Eert 2020, p. 45. Voermans onderscheidt naast de ‘gewone’ minister, de minister ‘zonder portefeuille’, de Minister van Staat nog een vierde type minister, de ‘Gevolmachtigde’ Minister. Deze neemt als afgevaardigde minister in koninkrijkaangelegenheden deel aan de beraadslagingen in de Rijksministerraad, zie Voermans 2023, p. 375-376 en ook 397-398.

3 Kuyper 1917, p. 140 en 141.

4 Bekker 2020, p. 111.

5 Zo spreekt De Beaufort bij het verheffen in de adelstand en het toekennen van het ministerschap van Staat over een ‘gunstbewijs’. Wanneer dit begrip letterlijk uit elkaar wordt getrokken krijgt een betrokkene zichtbaar en expliciet een blijk van dank voor de diensten die aan de staat en het vaderland zijn verleend. De onderscheiding wordt betrokkene gegund. Zie De Beaufort 1948, p. 308.

6 Bijvoorbeeld in de biografie die over oud-minister Elst Borst is verschenen, zie Beyens 2021, p. 371-372.

‘elder statesmen’ vanwege grote verdiensten voor de publieke zaak.⁷ Een Minister van Staat vertelde bij een gesprek compleet overdonderd te zijn geweest na het bewuste telefoontje van de premier, dat een emotionele reactie volgde, maar tegelijk ook fantastisch en dat het gezien wordt als een erkenning voor al het verrichte werk.⁸ Aangezien het ontvangen van deze eretitel redelijk exclusief is⁹ (gemiddeld gezien komt een benoeming eens in de twee jaar voorbij) en het zeker niet zómaar wordt toegekend, wordt ook gesproken over het verheffen in de politieke adelstand.¹⁰ Ook trekt een Minister van Staat de parallel met het toekennen van een Willems-Orde als hoogste dapperheidsonderscheiding. Dit alles duidt op een stevige eretitel, een ‘waardigheid’ waar iemand mee is bekleed.¹¹ Als dan nog in aanmerking wordt genomen dat er nog wel wat wordt verwacht van de Minister van Staat (bijvoorbeeld het vertegenwoordigen van de regering of het vervullen van een opdracht), dan zijn dit zonder meer ‘verzwarende elementen’ en is sprake van een eretitel met een plusje. Het is geen versiersel zonder verdere verplichtingen.¹² Dit alles vormt dan ook een bevestiging of bekrachtiging van de hierboven aangehaalde *hypothese* dat het ministerschap van Staat meer behelst dan alleen een (ere)titel.

6.4 Van ambt naar eretitel

In dit onderzoek staat onder meer de vraag centraal welke ontwikkeling het ministerschap van Staat heeft doorgemaakt. Deze vraag wordt beantwoord in de hoofdstukken twee en drie. De bevindingen worden hierbij nog kort weergegeven. Het begrip Minister van Staat heeft in de loop van de staatkundige geschiedenis verschillende betekenissen gekend.¹³ Voor het eerst komt de Minister van Staat voor in de Constitutionele Wetten van 1806. De Minister van Staat was toen een ‘volwaardig’ minister en stond aan het hoofd van een departement, overigens zonder verdere bevoegdheden maar slechts als uitvoerend manager, want het eenhoofdig gezag lag bij de koning. De term ‘Ministers van Staat’ sloeg dus niet op hen die wij nu als Ministers van Staat aanduiden, maar had betrekking op ministers als bewindspersonen.¹⁴

7 Zo aangeduid in de biografie van oud-minister en burgemeester Samkalden, zie Van Empel 2019, p. 359.

8 Zie Van den Berg & Van Dorp 2022, p. 82.

9 In een interview met het weekblad *Elsevier* laat oud-fractievoorzitter en -minister Bolkestein zich ontvallen ‘dat Nederland slecht omspringt met oud-ministers’. Het spreekt volgens hem natuurlijk voor zich dat niet elke afzwaaiend minister(-president) kan worden benoemd tot Minister van Staat. Dan is de exclusiviteit van deze eretitel er meteen van af. De interviewer legt in datzelfde vraaggesprek een relatie tussen het onomwonden doen van uitspraken en het (daardoor soms) impopulair (bij wie: het staatshoofd?) zijn (waarbij bedoeld wordt op Bolkestein) en het (daardoor) niet worden benoemd tot Minister van Staat. Hoewel er, zoals eerder is geconstateerd, geen formele vereisten gelden om voor het ministerschap van Staat in aanmerking te komen, kan een ál te uitgesproken mening wel als een obstakel daarvoor gelden. Zie *ew* 2020, nr. 51/52, p. 200.

10 Stevens, Giebels & Maas 1994, p. 246.

11 Korthals Altes 2017, p. 593.

12 Zie ook Voermans 2023, p. 377.

13 Engels 1987, p. 9.

14 Scholten 1985, p. 7.

Aan die Minister van Staat kwam al vrij snel een einde. In de Grondwet van 1814 kwam de(ze) Minister van Staat al niet meer voor en het was Willem I die in 1815 Van Hogendorp en De Thiennes tot de eerste Ministers van Staat benoemde. Zij werden ministers zonder portefeuille en kregen de rol van senior-adviseur van de koning. Deze Ministers van Staat stonden hoog in aanzien en kregen een aanzienlijke financiële vergoeding.¹⁵ Zo werden deze Ministers van Staat al meteen belangrijk gemaakt. Willem I had met deze benoemingen een doel voor ogen. Via deze bevriende, koningsgezinde adviseurs – en hun netwerk of achterban¹⁶ – zorgde Willem I ervoor dat hij vanaf het begin zijn machtsbasis kon verstevigen. Het belang was wederzijds omdat deze Ministers van Staat invloed konden uitoefenen terwijl ze iets meer ‘op afstand’ stonden van de dagelijkse gang van zaken rond Willem I.¹⁷ De term erestaatsambt is hier wel toepasselijk omdat het ministerschap van Staat via stem en invloed in de Kabinetsraad nog enigszins een ambtelijk karakter had. Dit werd tijdelijk nog meer geformaliseerd in (het zitting mogen hebben in) de Raad van Ministers van 1842.¹⁸

Na de grondwetsherziening van 1848 verloor het ministerschap van Staat het ambtskarakter helemaal en vanaf dat moment was en is het ministerschap van Staat uitsluitend nog een eretitel.

Er kan worden geconcludeerd dat de *juridische* betekenis van de Minister van Staat – dus de tijd dat de Minister van Staat een minister was die een ambt bekleedde – in tijd maar kort en beperkt is geweest.¹⁹ Namelijk eerst als een minister mét portefeuille, vervolgens als minister zonder portefeuille en daarna nog uitsluitend als houder van de eretitel Minister van Staat. Zijn *staatkundige* en *politieke* betekenis is in elk geval in tijd veel langduriger en deze ontleent de Minister van Staat daarna via het verrichten van opdrachten,²⁰ het optreden als neutraal adviseur²¹ en het (op afroep) vertegenwoordigen van de regering, dit laatste met name bij plechtigheden in het buitenland.

Zoals uit het derde hoofdstuk bleek, hadden met name de koningen Willem I, II en III met hun benoemingen van personen tot Minister van Staat een uitdrukkelijke bedoeling. Het ministerschap van Staat had een strategische functie. Het was een sturingsmiddel. In de zin dat bijvoorbeeld Willem I via de Ministers van Staat als zijn *curia regis*, bijvoorbeeld De Thiennes of Röell, draagvlak wilde creëren en op

15 Van den Berg & Vis 2013, p. 211-212.

16 Zoals de contacten die Röell had in de Amsterdamse handelswereld, waar de koning van kon/wilde profiteren.

17 Van Sas 1979, p. 100.

18 Engels 1987, p. 10 en 11.

19 Voor de volledigheid wordt hier nog vermeld dat in hoofdstuk vier ook is ingegaan op het feit dat de benoeming geschiedt bij koninklijk besluit, ondertekend door koning en minister-president, waarbij publicatie van de benoeming plaatsvindt in de *Staatscourant*. Dit geeft aan het benoemingsbesluit een zekere juridische duiding of betekenis.

20 Denk aan de bemiddelingspoging van Minister van Staat Max van der Stoep in de kwestie Zorreguieta, die in het eerste hoofdstuk van dit onderzoek is aangehaald.

21 Bijvoorbeeld bij kabinetsformaties (vóór 2012) of bijvoorbeeld het advies dat werd gevraagd aan Minister van Staat Klompé over het al dan niet toekennen van de P.C. Hooftprijs, aangehaald in het vierde hoofdstuk.

deze manier zijn macht en invloed in het nog maar jonge koninkrijk wilde veiligstellen en het liefst verbreden.²² Omdat steun voor het beleid ook onder de adel gevonden moest worden, werden Ministers van Staat ook vaak in de adelstand verheven. Een 'leeg' ministerschap van Staat was het dus niet. Er moest wel iets mee (of voor) worden gedaan. Er kan geconcludeerd worden dat een constante bij de benoemingen door alle staatshoofden tot Minister van Staat is dat hierin (ook) een vorm van dankzegging besloten ligt. Een gebaar van de gehele regering (dus de koning die benoemt, samen met de ministerraad die voordraagt) voor het dienen van het landsbelang.

Onder *Willem I* werd een Minister van Staat ook wel met een benoeming op zak 'geparkeerd' om verder minder last van hem te hebben (zoals bij Van Hogendorp). *Willem II* benoemde graag persoonlijke vertrouwelingen tot Minister van Staat (Rochussen en Van Hall). En *Willem III* had na invoering van de ministeriële verantwoordelijkheid in 1848 veel minder macht maar juist in of via de benoemingen tot Minister van Staat kon hij de invloed die hij nog wel had laten gelden. Per slot van rekening moest de koning het koninklijk besluit tot benoeming van een nieuwe Minister van Staat ook ondertekenen. *Wilhelmina* benoemde, overigens net als haar vader Willem III, enkele van haar vertrouwelingen tot Ministers van Staat (De Savornin Lohman en Idenburg). Zij had een zeker wantrouwen tegen de reguliere ministers en vond het een voordeel om langer van een Minister van Staat te kunnen profiteren dan van een gewone minister, die ze zag als tijdelijke passant. Ook ontsloeg ze Minister van Staat De Geer vanwege zijn commentaar op het vertrek van de koninklijke familie bij het begin van de Tweede Wereldoorlog naar Engeland. Onder *Juliana* werd de eerste vrouwelijke Minister van Staat benoemd (Klompé) en *Beatrix* liet zich graag adviseren door (onder andere) Ministers van Staat vanwege hun bestuurlijke ervaring en neutrale opstelling. Vanaf *Wilhelmina* is de benoeming tot Minister van Staat er geen meer met een duidelijke strategische bedoeling. Hoewel er soms nog graag een beroep op deze minister wordt gedaan (om de regering te vertegenwoordigen of om advies), heeft de toekenning van het ministerschap van Staat onder hen 'alleen' nog maar een symbolische of ceremoniële betekenis en geldt het ministerschap als dank voor jarenlange aan de Staat bewezen diensten.

6.5 Een erebaan waar mist omheen hangt

In het eerste hoofdstuk is beschreven dat om het ministerschap van Staat heen een zekere schimmigheid hangt.²³ Dit wordt veroorzaakt én in stand gehouden door een gebrek aan kennis wat een Minister van Staat nu precies is en hoe iemand voor dit ministerschap van Staat in aanmerking komt. In het vierde hoofdstuk is op zoek

22 In het geval van Willem I (in de periode 1815-1830) zowel in Nederland als in België.

23 Een parallel kan worden getrokken met de Raad van State. Hierover zegt Donner dat deze aan de ene kant grote naamsbekendheid geniet, maar dat aan de andere kant vrij onbekend is wat de Raad nu precies doet. Hij constateert dat er (hierdoor) sprake is van mythevorming rond de Raad. Dit laatste zou ook voor de Minister van Staat kunnen gelden, zie Donner 2017, p. 229.

gegaan naar de 'criteria' die ongeschreven blijken te bestaan om Minister van Staat te worden.²⁴ Het moet gaan om (a) mensen zonder actieve hoofdfunctie, dus mensen die gepensioneerd zijn vanuit hun hoofd baan, maar vaak nog wel (b) maatschappelijke functies vervullen, (c) een uitstekende staat van dienst hebben, vaak als oud-minister en ten slotte (d) dat er geen enkele twijfel is dat hij of zij voor de eretitel in aanmerking komt. Deze criteria kunnen dienen als normatief kader voor benoemingen tot Minister van Staat.

Ook wordt duidelijk wat zoal van een Minister van Staat wordt verwacht. De conclusie is dat dit meevalt. De Minister van Staat heeft voor veruit het grootste deel een ceremoniële rol en kan daarnaast soms worden gevraagd de regering te vertegenwoordigen in het buitenland dan wel kan de opdracht krijgen om bijvoorbeeld een advies aan het staatshoofd, de minister-president of de andere ministers uit te brengen. Deze drie activiteiten komen niet zo vaak voor en de uitkomst van het onderzoek is dat de betekenis van het ministerschap van Staat zeker niet moet worden overschat. Het ministerschap van Staat klinkt gewichtiger dan het in werkelijkheid is.

Een aspect in het benoemingsproces dat nog steeds geheimzinnig is zijn de actoren die uiteindelijk bepalen wie Minister van Staat wordt (én wie niet). Het gaat hierbij om de samenwerking tussen de minister-president en de koning. Hoewel het zwaartepunt van het regeren bij het kabinet ligt, kan worden geconcludeerd dat uit de geschiedenis is gebleken dat het staatshoofd altijd invloed heeft willen blijven houden of in elk geval gekend wil worden in belangrijke of specifieke benoemingen, zoals die tot Minister van Staat. Uit het onderzoek is duidelijk geworden dat de minister-president in het proces van benoeming van een persoon tot Minister van Staat een belangrijke en initiërende rol vervult en dat het uiteindelijk de koning is die het besluit tot benoeming ondertekent. Deze wordt dan ook gekend in de voordracht waarbij al bekend is dat hij instemt met de voor te dragen persoon.²⁵ Het behoort – nog altijd – tot het 'geheim van Noordeinde' of dit soms op voorhand tot een veto van de koning ten aanzien van een bepaalde kandidaat kan leiden. Bij een weigering van de instemming zal de minister-president er voor kiezen om geen voordracht te doen.

6.6 De Minister van Staat in rechtsvergelijkend perspectief

In hoofdstuk vijf is uit een oogpunt van rechtsvergelijking onderzocht of andere landen ook een Minister van Staat kennen die te vergelijken is met onze Minister van Staat. Dit is niet het geval in de landen Duitsland en Zweden. Uit het onderzoek blijkt dat andere landen weliswaar de benaming Minister van Staat kennen maar dat het daar vaak gaat om een bewindspersoon aan wie bepaalde bevoegdheden zijn toegekend. In Frankrijk en ook Nieuw-Zeeland maakt de Minister van Staat (een voornaam)

24 Aan de hand van bestudering van parlementaire stukken en het uitlezen van persconferenties na afloop van de ministerraad.

25 Hoewel dit niet concreet kan worden aangetoond, is het voorstelbaar dat de koning niet zal willen dat iemand, die zich in zijn ogen niet hoffelijk heeft gedragen, wordt benoemd tot Minister van Staat.

onderdeel uit van de regering. Gebleken is dat van de onderzochte landen (alleen) België het meest in de richting van onze Minister van Staat komt met de kanttekening dat het ministerschap van Staat bij onze zuiderburen uitsluitend een eretitel is. De extra elementen of ‘taken’ die aan het Nederlandse ministerschap van Staat zijn verbonden ontbreken daar.

Wat geleerd is uit de rechtsvergelijking is dat de Minister van Staat is ontleend aan Frankrijk en in ieder geval is overgenomen door Nederland en België. Beide landen geven hieraan een eigen invulling. De term of benaming ‘Minister van Staat’ – of iets wat daarop lijkt – komt men in meerdere landen tegen, maar is niet vergelijkbaar met de Nederlandse Minister van Staat. Dus als men de benaming Minister van Staat in het buitenland tegenkomt, kan deze niet zonder meer worden gespiegeld aan de Nederlandse Minister van Staat.

Daarnaast zijn de Kroonraad uit het Belgische stelsel en de Privy Council uit het Verenigd Koninkrijk eruit gelicht als instituties waarvan elementen, los van hun historische context, mogelijk voor het Nederlands bestel van waarde zouden kunnen zijn. Er is geconcludeerd dat dit niet het geval is. Het zwaartepunt ligt bij de regering en aan een extra adviesraad is geen behoefte.

6.7 Originaliteit en voortbestaan van de Minister van Staat

De introductie van de (term) Minister van Staat in 1815 was niet origineel. Zoals in het tweede en vijfde hoofdstuk is omschreven is de Minister van Staat afgekeken van Frankrijk (Ministre d’État). En ook bij het Engelse koningshuis liet de koning zich bij het regeren omringen door raadgevers zoals de ‘senior adviseurs’ van de Privy Council. De Minister van Staat is dus geen unieke vondst. Afgekeken of niet is de Minister van Staat in óns land een ‘invented tradition’, een uitgevonden traditie die onderdeel uitmaakt (van de identiteit) van het Nederlandse staatsbestel.²⁶ De Minister van Staat ademt traditie en continuïteit.²⁷ En dit bijzondere ministerschap zal als bedacht gebruik blijven voortduren.²⁸ Want de Nederlandse politieke cultuur houdt van bestuurlijke zwaargewichten die boven de gevestigde orde staan en die gezag hebben. Om deze reden zou dan ook de behoefte bestaan om dit specifieke ministerschap te behouden.

26 Hobsbawn & Ranger 1983, p. 1.

27 Deze laatste woorden heb ik geleend van Te Velde in zijn beschrijving van de vergaderzaal van het Engelse Lagerhuis, zie Te Velde 2003, p. 9.

28 In deze studie is ervoor gekozen om alleen de Minister van Staat te bespreken. Een bredere bespreking van de rol van het ongeschreven staatsrecht in het Nederlandse staatsbestel is achterwege gelaten. Hier voor wordt onder meer verwezen naar Geertjes 2021, p. 271 en verder en Geertjes 2022, p. 315-325. Wel wordt nog vermeld dat sommige schrijvers ervoor pleiten om alleen een regel van ongeschreven staatsrecht aan te nemen als deze de continuïteit van het staatsbestuur dient. Zie Heringa, Van der Velde, Verhey & Van der Woude 2018, p. 15. Hieraan voldoet het ministerschap van Staat, zo blijkt uit zijn grote historie en blijvende betekenis.

6.8 Uitkomsten van de verkregen data

In de eerste bijlage bij dit onderzoek is een lijst opgenomen van alle Ministers van Staat van 1815 tot en met 2022. Aan het begin van het derde hoofdstuk is een verantwoording opgenomen hoe deze lijst tot stand is gekomen. Hieronder worden enkele uitkomsten naar aanleiding van deze lijst puntsgewijs opgesomd. Vervolgens worden deze data besproken.

- Over de periode tussen 1815 en april 2023 bedraagt het aantal Ministers van Staat in totaal 126;
- In de eerste honderd jaar na 1815 werden aanzienlijk meer Ministers van Staat benoemd dan daarna;
- In de periode van 1815 tot 1991 konden degenen die tot Minister van Staat werden benoemd ook een achtergrond hebben vanuit bijvoorbeeld de Tweede Kamer of de provincie (Commissaris van de Koning), na 1991²⁹ zien we een patroon ontstaan dat Ministers van Staat – met uitzondering van voormalig vice-presidenten van de Raad van State – altijd eerder minister zijn geweest;
- Veel Ministers van Staat waren van adel. Vanaf 21 november 1956 (toen Beel werd benoemd) is dat niet meer het geval.³⁰

Uit de cijfers blijkt allereerst dat het aantal benoemingen in de eerste honderd jaar bijna tweemaal zo groot is als daarna. De vraag is welke redenen hierachter schuilen. In de periode 1815-1830 hadden we te maken met het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden waarin zowel van Nederlandse als Belgische zijde kandidaten werden benoemd tot Minister van Staat. Zoals in het derde hoofdstuk is beschreven hadden deze benoemingen te maken met het verkrijgen van draagvlak voor de koning in het nieuwe koninkrijk. Alleen al in de periode 1815-1830 werden (om die steun te bereiken) vijftien Ministers van Staat benoemd. In de periode na 1830 was de frequentie waarmee Ministers van Staat werden benoemd nog altijd hoog. Zo werden er elk jaar Ministers van Staat benoemd en soms zelfs meerdere in een jaar. Zoals ook in het derde hoofdstuk is beschreven kunnen de benoemingen tot Minister van Staat rondom en na de grondwetherziening van 1848 ook niet los worden gezien van de vaststelling dat de koning aan macht had verloren. Echter op het gebied van voor het staatshoofd belangrijke benoemingen – ook om toekenningen van het ministerschap van Staat van personen die het staatshoofd goedgezind waren – kon de koning (alleen al via zijn handtekening die nodig was) nog wel zijn invloed laten gelden en daar heeft hij gebruik van gemaakt.

De vaststelling, ook aan de orde gekomen in hoofdstuk vier, dat Ministers van Staat eerder minister zijn geweest (met uitzondering van de oud-vice-president van de Raad van State) kan, zo blijkt uit de lijst, vanaf 1991 tot op heden ook als een regel van onge-

29 Zo werd in 1986 jhr. Van Lennep Minister van Staat zonder dat hij een ministerspost had bekleed.

30 De laatste twee Ministers van Staat van adel waren jhr. Tjarda van Starkenborgh Stachouwer (benoemd op 28 juni 1956) en baron De Vos van Steenwijk (benoemd op 11 juli 1946).

schreven recht gelden omdat dit patroon bij de benoemingen vanaf dat jaar is doorgezet. Dit betekent dus ook dat voor een benoeming tot Minister van Staat, anders dan voor die tijd, een beroep wordt gedaan op een kleiner bestand aan kandidaten dan voorheen het geval was.

Tot slot is vastgesteld dat Ministers van Staat vanaf 1956 niet meer van adel zijn. Hieruit zou de conclusie kunnen worden getrokken dat het ministerschap van Staat als het ware met zijn tijd is meegegaan. Anders gezegd kunnen ook de benoemingen tot Minister van Staat niet los worden gezien van een maatschappelijke tendens dat het minder gaat om (adellijke) afkomst en meer gaat om verdiensten van een – selecte – groep personen voor het algemeen belang.